

URN:NBN:NL:UI:10-1-101356 - Publisher: Igitur publishing
Content is licensed under a Creative Commons Attribution 3.0 License
Anno 26, 2011 / Fascicolo 2 - Website: www.rivista-incontri.nl

Dichten in de Middeleeuwen

Recensie van: Franco Suitner, *I poeti del medio evo. Italia ed Europa (secoli XII-XIV)*, Roma, Carocci, 2010. ISBN: 9788843054046

Hedzer Uulders

Dit boek is het resultaat van een academische carrière gewijd - aan de universiteiten van Leiden, Venetië en Roma III - aan de studie van de middeleeuwse poëzie en biedt een rijke lezing van de Italiaanse literatuur van de Middeleeuwen in zijn (West)-Europese context. Het bevat na een voorwoord zestien hoofdstukken van elk ongeveer twintig pagina's, gevolgd door een bronopgave en een index van auteurs, werken en historische persoonlijkheden. De opzet van het boek is origineel: in plaats van te kiezen voor een chronologische behandeling van het materiaal of een indeling naar genres, bespreekt de auteur in ieder hoofdstuk een bepaalde categorie dichters, en wel achtereenvolgens vorsten, epische en romandichters, dichters over de kruistocht, jongleurs, dichters uit bepaalde sociale of religieuze ordes, monniken, dichters over Maria, dichters over Christus, ketteren en bekeerlingen, Joden, feestdichters, dichters als propagandisten voor een bepaalde levensstijl, vrouwen, studenten en klerken, dichters over de dood en dichters in het Italië van Dante. Vaak worden eerst enkele bekende feiten of teksten behandeld, waarna de auteur ingaat op de Europese verspreiding van de categorie in kwestie en hij tot slot hierbij zijn eigen interpretatie geeft. Hieronder volgt een tweetal voorbeelden ter verduidelijking.

In hoofdstuk vier (over jongleurpoëzie) gaat de auteur eerst in op het verschil tussen troubadours (dichters) en jongleurs (performers) aan de hand van het onderscheid dat de troubadour Guiraut Riquier maakt in zijn brief aan koning Alfons X van Castilië en door middel van een bespreking van enkele jongleurteksten uit de Galicisch-Portugese literatuur. Vanuit hier wordt ingezoomd op één veelvoorkomend motief: de gift die de jongleur voor zijn performance vraagt. Dit motief is te volgen vanaf een van de oudste gedichten in het Italiaans (het *Ritmo Laurenziano*) via de poëzie van de jongleur-trouvère Colin Muset in Noord-Frankrijk en die van de *Minnesanger* Walther von der Vogelweide in Duitsland tot in het Catalonië van Cerverí de Girona; daarbij laat de auteur tegelijk zien hoe de jongleur is gedwongen

zijn publiek, waarvan hij afhankelijk is voor zijn levensonderhoud, naar de mond te praten. In hoofdstuk tien (over Joodse dichters) bespreekt de auteur een aantal teksten van Joodse auteurs afkomstig uit verschillende gebieden in Europa (Frankrijk, Spanje, Italië, Duitsland). Hun gemeenschappelijke overeenkomst is dat zij zich allen uitdrukken in een Europese volkstaal en niet in het Hebreeuws en daarmee aansluiten bij een ander literair systeem. Dit betekent zeer waarschijnlijk ook dat zij zich richten tot een christelijk publiek. In deze teksten wordt dan ook vaak afstand genomen tot het Jodendom en wordt de auteur zelf acceptabeler gemaakt door middel van een vorm van zelfironie; niet zelden is daarbij een gevoel van onrust en onbehagen merkbaar.

Uit deze voorbeelden komt meteen een hoofdlijn in het boek naar voren, namelijk de neiging van de auteur om achter de dichter de mens te zien en achter het gedicht de historische werkelijkheid. Het is overigens ook deze interesse voor de dichter als mens die de hele indeling van het boek naar categorieën dichters verklaart (waarbij 'categorie' vaak noodzakelijkerwijs samenvalt met de gelegenheid of aanleiding voor het dichtwerk), een indeling die is gebaseerd op de vraag hoe de dichter, ook door gemeenplaatsen heen, zijn ervaring op een bepaald gebied verwoordt. Hier en daar wordt deze ogenschijnlijk positivistische insteek expliciet verwoord en verdedigd, zoals op p. 232: 'Lo scrittore medievale ricorre naturalmente ai topoi, ai luoghi comuni, anche per descrivere le realtà con cui effettivamente viene a contatto. I topoi sono una sorta di occhiali attraverso i quali la realtà viene filtrata, decifrata e organizzata quasi automaticamente, ma questo non vuol dire, al contrario di quel che pensano molti studiosi, che dietro gli occhiali non esista mai la realtà'. Uiteraard is het niet uitgesloten dat de middeleeuwse dichter ook zijn eigen gevoelens verwoordt en het is goed dit te beseffen, temeer omdat inzicht in de historische context van een dichter de interpretatie van zijn werk ten goede kan komen; de kans op misinterpretatie is echter wel minder groot bij een analyse van de formele kenmerken van deze poëzie dan bij een onderzoek naar het persoonlijke element dat erin wordt uitgedrukt.

Misschien is deze zoektocht naar de werkelijkheid achter de teksten ook het gevolg van het voorbeeld dat de auteur naar eigen zeggen (p. 10) heeft gevolgd, namelijk het werk van Erich Auerbach, en dan in de eerste plaats diens werk *Mimesis*. In ieder geval komt zijn werkwijze (analyse aan de hand van korte voorbeeldfragmenten) overeen met die van de Duitse romanist. Wat dit boek echter zijn grote meerwaarde geeft is dat de aangehaalde tekstfragmenten afkomstig zijn uit vrijwel alle taalgebieden van middeleeuws (West-)Europa. Een dergelijk breed perspectief is weliswaar niet helemaal nieuw (men denke aan Peter Dronke's *The Medieval Lyric*), maar toch nog altijd zeldzaam, hoewel er veel mee valt te winnen. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de vergelijkende analyse van een Occitaanse *tenso* tussen enkele vrouwen in hoofdstuk 13 of uit die van het onomatopeïsche gedicht (*bisbidis*) van de Italiaanse Jood Immanuel Romano in hoofdstuk 11. In het eerste geval toont de vergelijking met teksten in andere talen op overtuigende wijze aan dat we hier te maken hebben met een raadgeving van een oudere non aan een jongere; in het tweede laat een dergelijke vergelijking zien hoe Immanuels ogenschijnlijk zo originele gedicht volop gebruik maakt van de literaire traditie van het epos en de

ridderroman. Dat betekent niet dat al de voorgestelde interpretaties onweerlegbaar zijn. Zo is (hoofdstuk 12) het goede leven dat in jongleurpoëzie wordt verheerlijkt waarschijnlijk minder een levensstijl die wordt geambieerd door de auteurs dan een gevolg van het komische en satirische register waarin deze poëzie vaak valt en laten de enkele overeenkomsten tussen de poëzie van de Zuid-Franse Gravin van Die en de Noord-Franse Hertogin van Lotharingen (hoofdstuk 13) zich waarschijnlijk beter verklaren doordat ze beiden binnen het genre van de *chanson d'ami* schrijven dan door bekendheid van de tweede met de poëzie van de eerste. Maar door zijn brede blik slaagt de auteur er wel in verbanden te leggen die anders verborgen zouden blijven, en doet hij tegelijkertijd vaak interessante suggesties voor verder onderzoek (zoals in de hoofdstukken 7, 14 en 16).

Het boek is, tot slot, geschreven in een toegankelijke stijl, zonder te veel voorbeelden en met weinig voetnoten. Behalve de Italiaanse fragmenten, zijn de geciteerde passages allemaal (goed) vertaald, hoewel helaas noch in de vertaling noch in het origineel versnummers worden aangegeven. Prijzenswaardig is eveneens de goede afwerking van het boek, dat vrijwel geen fouten bevat. Al met al is dit boek een nuttige, frisse inleiding op de middeleeuwse literatuur van (West-)Europa vanuit Italiaans perspectief.

Hedzer Ulders

Lippe Biesterfeldstraat 25-2, 6824 LK, Arnhem

uulders@gmail.com